

MANI, DE LEVENDE — DE GAVE VAN HET LICHT

MANI, DE LEVENDE

De Gave van het Licht

Symposion van het
Lectorium Rosicrucianum
Internationale School van het Gouden Rozenkruis

ROZEKRUIS PERS – HAARLEM

In de Symposionreeks verschijnen de teksten van symposia die twee keer per jaar gehouden worden door het Lectorium Rosicrucianum, de Internationale school van het Gouden Rozenkruis, op het conferentieoord Renova te Bilthoven.

Deze bundel bevat de teksten van het Symposium dat plaatsvond op 7 mei 2005.

Verschenen:

1. Spinoza 1998, uitgave 2001
2. Ficino 1999, uitgave 2001
3. Boehme 2000, uitgave 2001
4. Paracelsus 2001, uitgave 2001
5. Terug naar de Bron, met o.a. bijdragen van Henk Spierenburg over Philo van Alexandrië en Jacob Slavenburg over Hermes 2001, uitgave 2002
6. Giordano Bruno 2002, uitgave 2002
7. De Graal, een geestelijke brug 2002, uitgave 2003
8. Terug naar de Bron 2: Valentinus, Inayat Khan en Hermes Trismegistus 2003, uitgave 2003
9. Robert Fludd 2003, uitgave 2004
10. Terug naar de Bron 3: de bronnen van het innerlijke christendom, 2004, uitgave 2004
11. Vierhonderd jaar Rozenkruis: de taal van Aquarius, 2004, uitgave 2004
12. De Alkmaarder Cornelis Drebbel, *uitvinder, hermetist, alchemist* (symposion te Alkmaar, 2004), uitgave 2005
13. Mani de Levende, *De gave van het Licht*. 2005, uitgave 2005

ISBN 90 6732 313 6

© 2005 ROZEKRUIS PERS – HAARLEM

Symposionreeks

De gemeenschappelijke noemer van de dertien symposiondeeltjes die nu bij de Rozekruis Pers verschenen zijn, komt tot uitdrukking in een kernzin van Hermes Trismegistos: «De mens is een groot wonder, o Asclepios»^{*}. Dit grote wonder werd door alle tijden heen in filosofische scholen en geestesscholen onderwezen, opdat de mens de weg zou gaan tot verwerkelijking van de onsterfelijke Geest-zielenmens. De groten van geest aan wie een symposion werd gewijd getuigen allen van dit wonder.

Daarnaast wordt binnen de Symposionreeks, in de serie *Terug naar de Bron*, telkens een verbinding gelegd tussen westerse en oosterse wijsheids- en mysteriebronnen en de zoektocht van de mens naar een nieuwe levensbasis.

In dit kader past bij uitstek de figuur Mani (216-276). Mani toonde de Eenheid aan die de verschillende religies verbond. Lang was over het manicheïsme weinig bekend, maar de afgelopen eeuw is steeds meer aan het licht gekomen over deze wereldreligie en over Mani zelf. Zo ook de Keulse Mani-Codex, waarvan de Nederlandse vertaling tijdens dit symposion werd gepresenteerd.

Mani de Levende, de Gave van het Licht, is het vierde deel in de serie *Terug naar de Bron*. Het is de Bron, zo zegt Mani, die bereikbaar en begrijpbaar is voor iedere mens die zich bewust toekeert tot de wereld van de bovennatuur.

^{*} Zie J. van Rijckenborgh, *De Egyptische Oergnosis en haar roep in het eeuwige nu, opnieuw verklaard aan de hand van de Tabula Smaragdina en het Corpus Hermeticum van Hermes Trismegistos*. 4 delen, Rozekruis Pers, Haarlem 2005.

Inhoud

<i>Woord vooraf</i>	7
<i>Het Evangelie van Mani: oorsprong en betekenis</i> Hans van Oort	9
<i>Voordracht bij de presentatie van de Keulse Mani-Codex</i> Gilles Quispel	19
<i>Het manicheïsme in Centraal-Azië</i> François Favre	25
<i>Het manichese wonder</i> François Favre	37
<i>«Ik leef in de wereld, maar niet meer uit haar»</i> Rien Goud	47
<i>De manichese mythe</i> Hans van Oort	61
<i>Korte Bibliografie</i> Theodoor Harmsen	68
<i>Teksten van Mani</i> [*] Op pag. 8, 17, 23, 36, 46 en 59	

* *Mani's Lichtschat. Een bloemlezing uit manichese teksten.* Rozekruis Pers, Haarlem 1997.

Woord vooraf

Wanneer tegenwoordig wordt gesproken over het manicheïsme dan denkt men vooral aan de buitengewone mens die Mani heette. Deze boodschapper van het Licht, die zeven eeuwen na de Boeddha leefde, en twee eeuwen na Christus, verenigde in zijn geniale visie oost en west met elkaar. Hij werd de «Parakleet van de Waarheid» en «Zegel der Profeten» genoemd. Zijn visie over het leven en de wereld was zo krachtig, dat zij zich absoluut zonder strijd van Afrika tot China, van de Balkan tot in Arabië verspreidde.

Mani, kunstenaar zonder weerga, schilder, ongeëvenaard dichter, getalenteerd musicus en opmerkelijk medicus, toonde de eenheid aan die de verschillende religies verbond. Hij onderwees de christenen de diepte en het verborgene van het universele christendom, ontsluitte aan de magiërs van Iran de werkelijke betekenis van de boodschap van Zoroaster, en verklaarde de boeddhisten de weg van bevrijding. De «kerk der rechtvaardigen» die hij stichtte om de mysteriën van de volkomen Mens over te dragen, verlichtte gedurende meer dan duizend jaren miljoenen zielen.

Maar wat is er overgebleven van deze «religie van het Licht», die zo tolerant en strijdloos was, die de wereld in vlammen hulde en zovelen in beroering bracht? Daarop werd tijdens het Renova-symposium *De gave van het Licht*, gehouden op 7 mei 2005 te Bilthoven, ingegaan. In deze bundel zijn de vier voordrachten van dit symposium opgenomen.

*Uit een psalm van Mani**

«Wat God mij openbaarde, zette ik uiteen
aan hen, die naar de Waarheid verlangen.
Ik gaf hun getuigenis van het ware schouwen
en van de heerlijkste openbaring
die mij ten deel vielen.»

P. Huijs
G. Olsthoorn

*I*k, Mani, Apostel van Jezus Christus naar de wil van God,
de Vader der Waarheid, uit wien ik voorkom,
die leeft en duurt in alle eeuwigheid,
daar Hij vóór alles was en na alles zijn zal.
Alles wat ontstaan is en worden zal, bestaat door Zijn kracht.
Uit Hem kom ik voort.
Uit Zijn Wil ben ik.
Door Hem werd mij alle Waarheid geopenbaard.
En zo ben ik uit Zijn Waarheid.

*Deze Waarheid maakte ik bekend
aan mijn reisgezellen.
Vrede verkondigde ik de kinderen des Vredes.
Hoop predikte ik tot het onsterfelijke geslacht.
Ik maakte een keuze en wees diegenen het Pad naar omhoog,
die in staat zijn in deze Waarheid op te stijgen.*

*Dit onsterfelijke evangelie schreef ik neer
en voorzag het van de bijzonder voortreffelijke Mysteryën.
Grote werken maakte ik erin bekend
en de meest verheven tekenen van machtige gebeurtenissen.*

*Wat God mij openbaarde, zette ik uiteen
aan hen, die naar de Waarheid verlangen.
Ik gaf hun getuigenis van het ware schowwen
en van de heerlijkste openbaring
die mij ten deel vielen.*

Het Evangelie van Mani: oorsprong en betekenis

HANS VAN OORT

Van huisuit betekent het Griekse woord evangelie: blijde boodschap. Oorspronkelijk, zo vertellen de geleerden ons, al vanaf de dichter uit de Griekse oertijd Homerus, was evangelie het loon voor de bode die een «goed bericht» bracht. Later betekent *eu-angelion* zelfs: aankondiging van een nieuwe tijd.

Voorals in christelijke kring is het zo opgevat: evangelie als de aankondiging van een New Age, begonnen met Christus als nieuwe heiland, een breuk met het verleden en een brug naar de toekomst. Om het met de dichter te zeggen: «een nieuwe lente, en een nieuw geluid». Zo klinkt het bij Paulus en ook elders in het Nieuwe Testament: evangelie is «goede tijding».

Daarnaast kreeg het woord al snel een andere betekenis. Het werd tot een technische term voor het bericht ofwel het verhaal van en over Jezus. Zo zijn er de evangeliën van Markus, Mattheus, Lukas, Johannes. Ze geven woorden *van* Jezus door, en vooral ook berichten *over* Hem. Ook zogenoemde apokriefe evangeliën zoals die van Thomas, Petrus, en heel oude joodschristelijke zoals die van de Nazareeërs, de Ebionieten en de Hebreëen behoren hiertoe. En heel recent ontdekten we het evangelie van Judas. Dat komt – zij het kort – zodadelijk nog terug.

Nu is er, naast die algemene zin van «goede boodschap» en die meer bijzondere van «bericht van en over Jezus», nog wel een derde betekenis. Wie een boek onder ogen krijgt met als titel (ik noem maar wat) «het evangelie van Poetin» of «het evangelie van de manager» weet ongeveer hoe laat het is. Evangelie is hier zoveel als: de leer die men verkondigt, het (al of niet na te volgen) ideaal dat men aanhangt. Ik kom op die derde betekenis vooral omdat ik eens voor NRC-Handelsblad een artikel schreef over de nieuwste ontwikkelingen in het onderzoek van Mani en men daar als blikvanger boven

zette: «Het Evangelie van Mani». Eerlijk gezegd: daar schrok ik bij eerste aanblik een beetje van, want ik had het echt niet als «evangeliserend» bedoeld.

En zo is het ook hier vanmorgen. Wanneer het gaat over «het Evangelie van Mani: oorsprong en betekenis», wil ik daarmee zeker niet een nieuw gnostisch geloof verkondigen. Waar het mij om gaat is wetenschappelijk verantwoord en zo objectief mogelijk een en ander aan achtergrond laten zien. En die achtergrond – zo kan ik u verzekeren – is bijzonder boeiend, voor een essentieel deel zelfs totaal nieuw. Wat u ermee doet, is uiteraard aan u zelf (uw Zelf?). Mijzelf (mijn Zelf?) – en dat zeg ik nu even heel subjectief – heeft het in de achterliggende jaren enorm veel gedaan, vooral omdat een «ketterse» stroming als deze zo verrassend veel van het oorspronkelijke oeroude joodse christendom laat zien. Ook in het gesprek tussen de diverse godsdiensten zou kennis van het manicheïsme en zijn achtergronden verrassend veel kunnen betekenen. Als nu eens – zo denk ik vaak – mensen als Bush en Bin Laden, Sharon en Saddam zich zouden verdiepen in de wérkelijke achtergronden van hun religieuze overtuiging, dan zou de wereld er allicht beter uitzien.

Maar ik begin met de feiten. Wetenschappelijk-objectief staat het volgende vast (en veel hiervan weten wij pas sinds kort).

In het jaar 216 wordt nabij het huidige Bagdad een jongetje geboren. Zijn vader heet Pattikios, zijn moeder Mirjam. Mogelijk is dat hij de naam Mani krijgt; denkbaar is ook dat wij zijn oorspronkelijke naam niet weten, maar dat Mani de *titel* is die hem later is gegeven. In ieder geval: de jongen om wie het gaat staat bekend als Mani, in zijn Syrische moedertaal Mani hajja, de Levende Mani, in de Griekse en Latijnse bronnen Mannichaios of Mannichaeus. Van de vader van Mani wordt verteld dat hij – wanneer hij eens een tempel bezoekt (er is wel vermoed: een tempel van Hermes¹) – een stem hoort: hij moet afstand doen van de verering van de afgoden, van vlees en vleselijk genot (ofwel seks), en ascetisch gaan leven. Dat doet die Pattikios: hij treedt in in een commune, en op vierjarige leef-

1 Michel Tardieu, *Le manichéisme* (série Que sais-je?), Paris 1981, 7.

tijd wordt ook Mani in die gemeenschap opgenomen. Dit alles was ons al eeuwenlang uit Arabisch-moslimse bronnen bekend.

Maar sinds 1970 weten wij zoveel meer. Toen is ergens in Egypte een heel kleine codex ontdekt, aangekocht door de universiteit van Keulen en sindsdien bekend als de Keulse Mani-Codex. Die Codex is een heel klein boekje, flinterdunne perkamenten blaadjes, 3,5 bij 4,5 cm (schriftspiegel 2,5 bij 3,5 cm), opengeklapt net vlinders (u kunt ze gemakkelijk vinden op de internetsite van de Uni-Köln; en uiteraard staat er een pracht van een afbeelding van in het nieuwe boek). Op die vliedunne blaadjes staat dan geschreven in indrukwekkend mooie en zeer gelijkmatige hoofdletters een Griekse tekst over het leven van Mani. En wat blijkt: die commune van Mani is een joodse groepering, een gemeenschap zo ongeveer als die van de Essenen van Qumran aan de Dode Zee. Niet ver van Basra, in de ook na Saddam nog altijd waterrijke delta van de Eufraat, leefde in de derde eeuw van onze jaartelling een groep joden in strenge afzondering. Zij praktiseerden – net als heden ten dage uw moslimse buurman – rituele wassingen: van hun lichaam allereerst en allereerst, en ook van hun voedsel. Die joden hielden strict de voorvaderlijke geboden. Ze heiligden de sjabbat en praktiseerden de besnijdenis. En zo meer. Ze waren zeer wettisch, aldus Mani: ze hielden hun *dogma*, zo zegt hij steeds weer in de Keulse Codex. Maar daar staat ook nadrukkelijk dat deze joden Jezus hadden aanvaard als Heiland, *Sotèr*, Redder. Joodse christenen waren het dus; of wellicht beter: christelijke joden, en van een zeer strict snit.

Het is tegen hun verstikkende Wet dat de jonge Mani protesteert. Waarom? Deze joodse christenen leren dat God oorzaak is van alles. Consequent monotheïsme zegt dat alles van God komt. Alles? Ja, zelfs het kwade. Joodse *haredim* zeggen dat vandaag nog. Het is tegen deze en dergelijke denkbeelden dat Mani zich fel verzet. De Mani-Codex maakt dat protest mani-fest. De ouderlingen met wie Mani discussieert zijn als de ouderlingen in een roman van Maarten 't Hart. Niet alleen ultra-orthodox jodendom kent een dergelijke opvatting van het kwaad, ze komt ook voor in het christendom en in de islam. Dat nu maakt Mani's protest actueel en herkenbaar. De Codex laat zien welke weg de gnosticus Mani inslaat.

In de Keulse Codex wordt verteld hoe het kind en vervolgens de jonge man Mani zich stap voor stap verwijdt uit zijn wettische milieu. Waarom zijn al die rituelen zoals wassingen nodig? Het komt aan op de *innerlijke* reinheid. Mani weet God niet slechts als een tegenover, maar als deel van de mens zelf. De Codex laat zien hoe met een beroep op het goddelijke *zelf* van de mens Mani diens gnosis zich ontwikkelt. Geheel in de trant van zijn tijd en milieu meldt Mani dat dat innerlijke zelf tot kennis komt doordat zijn hemelse zelf, zijn goddelijke *alter ego*, zich aan hem manifesteert. De Codex spreekt over zijn Syzygos, Tweeling, Twin, Dubbel, Beschermengel, hemelse spiegelbeeld, zijn echte en onvergankelijke innerlijk. Ik kan de spits van dat veelomvattende begrip Syzygos hier nu niet afslijpen, maar meld dat het evident present is in het door de manicheeërs gelezen Thomas-evangelie en bij de gnosticus Valentinus, ooit bijna voorganger van Ratzinger in Rome, maar «eenmaal en andermaal uit de kerk van Rome gegooid»², de bekende gnosticus aan wie men gewoonlijk het Evangelie der Waarheid toeschrijft. En de idee van de dubbel komt voor bij een Noordnederlands dichter als A. Roland Holst of een Vlaming zoals die vaak zo verrassende en daarom meer dan eens in het nieuwe boek geciteerde Guido Gezelle. In de woorden van Mani in de Codex: «Ik herkende Hem (dat hemelse evenbeeld) en heb verstaan / dat Hij mijn Zelf is / van wie ik eens gescheiden werd».

Deze openbaring van zijn hemelse Paargenoot, zijn ware Zelf, brengt Mani tot *zelf*kennis en zo wordt hij een gnosticus: iemand met kennis, bevrijdend inzicht. De CMC (zo korten wij gewoonlijk af: Codex Manichaicus Coloniensis, Cologne Mani Codex) verhaalt op unieke wijze hoe Mani dan, vanuit zijn joodse achtergrond en daarom met vele verrassende parallellen in de joodse Merkabahmystiek en niet minder in de Kabbalah (een Engelse vertaling van ons boek mag wat mij betreft naar Madonna), zijn inzichten ontvouwt. Bij de analyse hiervan lopen iemand die zich bezighoudt met de oorsprong van het christendom in de geestescontext van de omringende cultuur vaak de rillingen (en dan van «Entdeckersfreude»!) over de rug. Dat christendom is ontstaan in een grote variëteit en zo

² Tertullianus, *De praescriptione haereticorum* 30,2.